

УДК 81'373.47

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/29.209318>**Ольга АДАМЕНКО,**

orcid.org/0000-0002-0717-8843

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Запорізька політехніка»

(Запоріжжя, Україна) olam.zp@gmail.com**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ**

Статтю присвячено вивченню методологічних засад дослідження вербалізації гендерних стереотипів з позицій когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики. Відсутність комплексного підходу щодо вербального втілення соціокультурних конструктів у взаємозв'язку лінгвального й екстралінгвального рівнів зумовило актуальність наукової розвідки. Будучи стандартизованим ментальним уявленням про соціокультурні моделі поведінки, риси та якості, гендерні стереотипи беруть активну участь у категоризації соціальної реальності. Епістемологічним підґрунтям, що поєднує методи та способи пізнання соціальної дійсності та гендерних стереотипів як її важливої складової частини, визначено дискурс-аналіз. Студіювання дискурсу в межах зазначеної парадигми розуміє його як явище когнітивно-комунікативного порядку, що відбувається в широкому соціокультурному контексті. Така мовленнєво-мисленнєва діяльність (дискурс) вреіт-реіт результує в певний структурний об'єкт, продукт мовомислення (текст), в який заглиблено позамовні чинники соціальної дійсності. Екстралінгвальні фактори значно впливають на матеріальну форму, вербальну оболонку гендерних стереотипів, формуючи нову гендерну свідомість. Лінгвокогнітивний та лінгвокомунікативний вектор подальшого детального розгляду конструювання стереотипів маскуліності та фемініності в текстах однієї дискурсивної формації дає змогу простежити специфіку існування, особливості модифікації під впливом позамовних чинників. Когнітивний підхід уможливує опрацювання гендерних стереотипів як когнітивних структур свідомості, елементів концептуального світу через аналіз прямих, метафоричних і метонімічних номінацій на позначення чоловіка та жінки при застосуванні ономазіологічного підходу, ідеографічної параметризації, метода когнітивного моделювання й семантичного аналізу. Комунікативний критерій виявляє гендерно зумовлені ознаки комунікативної поведінки, а поєднання методів контент- та інтен-аналізу сприяє не тільки цілісності в розумінні, описі та інтерпретації комунікативних стереотипів крізь призму соціокультурної статі, а й концентрується на прагматичному аспекті авторської інтенції в певному контексті.

Ключові слова: гендерний стереотип, когнітивно-дискурсивна парадигма, методологічні засади, дискурс-аналіз, лінгвокогнітивний підхід, лінгвокомунікативний підхід.

Olga ADAMENKO,

orcid.org/0000-0002-0717-8843

Candidate of Philological Sciences,

Assistant Professor at the Department of Foreign Languages

"Zaporizhzhia Polytechnic" National University

(Zaporizhzhia, Ukraine) olam.zp@gmail.com**METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF STUDYING GENDER STEREOTYPES**

The article is devoted to methodological study of gender stereotypization from the standpoint of cognitive-discursive paradigm in linguistics. The lack of a comprehensive approach to the verbal embodiment of socio-cultural constructs in the relationship of both lingual and extra lingual levels has led to the relevance of this scientific research. As a standardized mental representation of sociocultural behavioral patterns, traits and qualities, gender stereotypes take an active part in the categorization of social reality. Discourse analysis is defined as an epistemological basis that combines methods and ways of knowing social reality and gender stereotypes as its essential component. The discourse study within the stated paradigm understands it as a phenomenon of cognitive-communicative nature, which occurs in a broad socio-cultural context. Such activity that merges speech and thinking processes (a discourse) ultimately results in a certain structural object, (a text), where extralinguistic factors of social reality are immersed. Extra lingual factors significantly affect the material form, the verbal shell of gender stereotypes, forming a new gender consciousness. Linguocognitive and linguo-communicative vectors in further consideration of constructing sociocultural stereotypes in the texts within one discursive formation makes it possible to trace the specifics of their existence and modification peculiarities under the influence of extralingual factors. The cognitive approach allows the development of gender stereotypes as cognitive structures of consciousness, elements of the conceptual world through the analysis of direct, metaphorical and metonymic nominations to denote men and women using onomasiological approach, ideographic parameterization, cognitive modeling and semantic analysis. The communicative criterion reveals gender-based features of communicative behavior, and the combination of content and intent analysis not only promotes integrity in understanding, describing and interpreting communicative stereotypes through the prism of sociocultural gender, but also focuses on the pragmatic aspect of the author's intention.

Key words: gender stereotype, cognitive-discursive paradigm, methodological principles, discourse analysis, linguocognitive approach, linguo-communicative approach.

Постановка проблеми. Сучасне трактування мови як поліфункціональної системи, в якій актуалізуються насамперед дві провідні функції – гносеологічна (когнітивна) і комунікативна (дискурсивна) (Бехта, 2004: 6), визначає основні вектори дослідження будь-якого мовного феномену з позицій когнітивно-дискурсивних засад. Когнітивний компонент уможливорює аналіз процесів вербалізації знань та тих ментальних конструктів, що за ними знаходяться. Дискурсивний чинник дозволяє виявити особливості подання інформації адресату з урахуванням прагматичної спрямованості тексту, інтенцій автора та певного екстралінгвального контексту.

Епістемологічним базисом, інтегруючою настановою когнітивного та дискурсивного складників сучасного гуманітарного знання визнано антропоцентризм (Кубрякова, 1995). Людина постає центром світобудови, а мова розглядається як продукт людської діяльності, інструмент пізнання світу, зберігання й трансляції певного досвіду її носія, зображаючи дійсність крізь призму її сприйняття людиною (Селіванова, 2010: 34). У зв'язку з цим на передній план виходять екзистенціальні характеристики особистості, гендерні зокрема.

Аналіз досліджень. Новітні лінгвістичні розвідки гендерного чинника охоплюють різні сфери відбиття соціокультурної статі в мові та мовленні. Науковий інтерес спрямовано в соціолінгвістичному (Бакушева, 1995; Cameron, 1997), культурологічному (Maltz & Borker, 1982), психолінгвістичному (Бондарь & Гордиенко-Митрофанова, 2017; Горошко, 1996) напрямках. Проводиться концептуальний аналіз із позицій гендера (Бессонова, 2003; Ожгихина, 2006), з'ясовується специфіка об'єктивації гендерних стереотипів у різноманітних дискурсах (Дудолодова, 2003; Лук'янова, 2009), виявляються й систематизуються гендерні особливості комунікативної поведінки (Борисенко, 2003; Tannen, 1994), розкривається гендерна специфіка мовної особистості автора (Козачишина, 2003), активно розробляється теоретична база моделювання процесів мовного конструювання гендера (Гриценко, 2005; Кириліна, 1999; Мартинюк, 2006).

Однак спостерігаємо відсутність інтегрованого підходу щодо лінгвістичної експлікації когнітивно-комунікативних процесів формування гендерних стереотипів у взаємозв'язку лінгвального й екстралінгвального рівнів.

Метою наукової студії є визначення методологічних засад дослідження гендерних стереотипів з позицій когнітивно-дискурсивної парадигми.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у розвитку та підтриманні гендерної системи відіграє свідомість людей. Формування гендерної свідомості індивідів відбувається за рахунок поширення та підтримки соціальних та культурних стереотипів, норм та приписів. Являючи собою детермінований культурою та соціумом фіксований фрагмент картини світу, що уособлює результат пізнання дійсності певним угрупованням і є схематизованою стандартною ознакою предмета, події, явища (Селіванова, 2010: 689), соціальний стереотип питомо впливає на зовнішній світ, упорядковуючи та категоризуючи його. Іншими словами, в процесі соціального сприйняття стереотипи позбавляють індивідів необхідності інтерпретувати світ у всій його складності (Масрае, 1994: 37–47). Таким чином, соціальний стереотип надає людині можливість сприймати, узагальнювати й оцінювати факти навколишнього світу, виступати базою для умовиводів і конструювати певну соціальну реальність. Соціальна реальність породжується лише в межах дискурсів і не може бути повною мірою усвідомлена поза дискурсивного контексту (Филлипс & Харди, 2009). Отже, методологічною основою, що поєднує підходи, методи та способи пізнання соціальної дійсності, вважаємо *дискурс-аналіз*.

Детермінація поняття дискурсу характеризується поліаспектністю, що передусім зумовлено широким висвітленням цього багатовимірного явища дисциплінами різних наукових галузей. Надзвичайно широка сфера вживання поняття спричинила полісемію цієї термінологічної одиниці й на різних рівнях власне лінгвістики. Спектр використання терміна дуже широкий: від будь-якого фрагмента мови, довшого, аніж одне речення (Harris, 1952: 1), до складного комунікативного явища, що, крім тексту, включає і позамовні чинники, які впливають на його утворення та сприйняття (Ван Дейк, 1989: 113).

За багатоманіттям дефініцій простежуються основні координати, за допомогою яких інтерпретується дискурс: формальна, функціональна, ситуативна (Карасик, 2002: 190). З позицій формально-орієнтованої лінгвістики дискурс постає як «мова вище рівня речення або словосполучення» (Stubbs, 1983: 1). Функціональна інтерпретація визначає дискурс як використання мовлення у всіх його різновидах, аналіз дискурсу з точки зору функціонального підходу полягає в «аналізі мови у вжитку» (Brown & Yule, 1983: 1). Ситуативне розуміння дискурсу дозволяє досліджувати функції мови в широкому соціокультурному контексті. Взаємодія форми та функції покладена

в основу тлумачення дискурсу як «тексту в сукупності з екстралінгвальними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками; тексту, взятому в подієвому аспекті» (Арутюнова, 2000: 136–137).

Когнітивно-дискурсивна парадигма трактує дискурс як єдність розумової та мовленнєвої практик. Студіювання дискурсу в межах нової парадигми дозволяє розуміти його як синтез мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів (Бацевич, 2009 : 154), як мисленнєво-комунікативну діяльність (Шевченко & Морозова, 2003: 38), як комунікативний та ментальний процес (Чернявская, 2009: 144), тим самим підкреслюючи динамічний характер досліджуваного явища. У свою чергу цей мовленнєво-мисленнєвий процес спричиняє утворення певної лінгвістичної структури – тексту (Борботько, 2011: 6).

Визнання дискурсу як способу актуалізації тексту в певних ментальних і прагматичних умовах формує питання розмежування феноменів дискурсу та тексту з погляду таких опозитивних критеріїв: динамічність – статичність, процес – продукт, актуальність – віртуальність. На думку українського вченого Ф. С. Бацевича, текст є структурою, в яку втілюється «живий дискурс» після свого завершення; це ніби «застиглий дискурс», який зупинили, вилучивши з нього живі обставини (Бацевич, 2009: 163–164). Ю. Е. Прохоров, розглядаючи текст у трихотомії текст – дискурс – комунікація, під текстом розуміє певний спосіб закріплення інформації поза комунікацією, тоді як дискурс у його розумінні постає способом трансляції цієї інформації в умовах обов'язкової реалізації комунікації (Прохоров, 2004: 32). В.Г. Борботько, наслідуючи ідеї Л. В. Щерби, пропонує вважати текст зафіксованим у письмовій формі мовним матеріалом (Борботько, 2011: 12). Ознака «динамічність – статичність» покладена в основу розмежування структурного тексту-як-продукту та функціонального дискурсу-як-процесу (Brown & Yule, 1983: 24). Дискурс, який розуміється як текст у ситуації реального спілкування, протиставляється тексту, записаному поза ситуацією спілкування (Карасик, 2002: 198).

Однак, на нашу думку, перераховані бінарні опозиції мають швидше взаємодоповнюючий, ніж взаємовиключний характер. Питання полягає в статусному відношенні тексту та дискурсу один до одного. Актуальним із цього приводу є дефініція дискурсу з позиції когнітивної лінгвістики: «Під дискурсом треба мати на увазі саме когнітивний процес, пов'язаний з реальним мовотворенням, <...> тоді як текст є кінцевим результатом про-

цесу мовної діяльності, що набуває певної закінченої форми» (Кубрякова, 1997: 16]. Таке формулювання дозволяє розглядати термінологічну кореляцію дискурсу та тексту в критеріях гіперогіпонімічних відношень. Дискурс при цьому трактується як інтегральний феномен, як мисленнєво-комунікативна діяльність, як сукупність процесу і результату, а текст визначається базовою одиницею дискурсу, його вербально-зафіксованою формою, продуктом мовленнєво-розумової діяльності (Шевченко & Морозова, 2003). Розуміння дискурсу як єдності двох сутностей – процесу мовної комунікації та отриманого в результаті об'єкта, тобто тексту, дає можливість досліджувати дискурс і як процес, що розгортається в часі, і як структурний об'єкт (Кибрик, 2009: 3). Отже, з огляду на таке формулювання, дискурс існує головним чином у текстах, але таких, в яких виявляється особлива граматики, особливий лексикон, особливий світ (Степанов, 1995: 44).

Інтерес до зв'язку між дискурсом і соціальною реальністю спрямовує науковців опрацьовувати конкретні тексти як «матеріальне втілення» певних дискурсів. Однак слід зазначити, що окремий текст набуває змісту лише в процесі взаємодії цілого комплексу текстів однієї дискурсивної формації (Филлипс & Харди, 2009). Тому аналізувати потрібно низку вищезазначених явищ у взаємодії, враховуючи соціальний контекст, в якому існують тексти і створюються дискурси. Саме вивчення кореляції між дискурсами і тією соціальною реальністю, що вони конституують, робить дискурс-аналіз потужним методом дослідження соціальних феноменів, гендерних стереотипів зокрема.

Трактування дискурсу як когнітивно-комунікативного явища, що відбувається в широкому соціокультурному контексті, дозволяє розглядати його і як засіб проникнення до глибинної структури тексту екстралінгвальних чинників, що сприяють конструюванню нової дійсності. Будучи явищем динамічним, дискурс змінюється в часі, формується за певними культурними, економічними, соціальними, політичними умовами. Усі ці зміни впливають на лінгвальне обрамлення тексту, на ті мовні засоби, що застосовуються, а отже, і на особливості вербалізації гендерних стереотипів. Вважаємо, що студіювання соціокультурних конструктів маскулінності й фемінінності неможливе без урахування власне когнітивних і комунікативних аспектів.

З позицій *лінгвокогнітивного підходу* основним постулатом стає віддзеркалення мовними засобами когнітивних структур свідомості.

Зазначається, що у змісті слова містяться не тільки ідентифікуючі ознаки позначуваного, а й увесь комплекс знань про нього. Відповідно, слово є доступом до концептуального світу. З огляду на об'єкт дослідження лексичне значення слова може бути засобом мовної інтерпретації гендерних стереотипів. Гендерні маркери виявляються як у прямих номінативних значеннях, так і в системі метафоричних і метонімічних назв, фіксуючи стереотипне уявлення про маскулітні та фемінітні образи.

Побудова номінативного кола гендерних стереотипів залучає *ономасіологічний підхід*, суть якого полягає в «дослідженні номінативної структури найменування в проекції на позначене у сфері свідомості, що інтеріоризує реалії дійсності та формує внутрішній рефлексивний досвід» (Селіванова, 2008: 139). Подальшому аналізу підлягають прямі, метафоричні й метонімічні гендерно марковані номінації (далі – ГМН), що фіксують не тільки стать, але й «соціальні наслідки» (Дудолодова, 2003: 53), репрезентуючи культурні, психологічні, рольові, фізіологічні тощо атрибути, стереотипно приписувані англomовним лінгвокультурним соціумом жіночому або чоловічому референту.

На першому етапі дослідження аналізу підлягають прямі ГМН. Якщо розглядати значення одиниці мови як «концепт, пов'язаний знаком» (Никитин, 1974: 6), то «прототип є деякою проміжною сутністю між референтом знакового відношення, тобто об'єктом немовної позначуваної дійсності, і смислом (концептом). Він категоризований у мовній свідомості як типове уявлення, а в імені відповідає денотату» (Мартинюк, 2006: 94–95). На відміну від референта, який позначає конкретний об'єкт немовної дійсності, денотат містить інформацію про численність, клас об'єктів, представлених певним ім'ям. Ця інформація створює новий об'єкт, існуючий у вигляді прототипу, що репрезентує типові ознаки реалій, що входять до цієї численності (Теля, 1996: 95). Денотація при цьому являє собою процедуру категоризації дійсності на підставі типового уявлення про означуване, на ґрунті якої здійснюється референція (Мартинюк, 2006: 95). Референція до немовної дійсності відбувається не безпосередньо, а через «вбудовування» в структури знань, що є не тільки концептуальними посередниками між власне мовним значенням та позначуваною дійсністю (Теля, 1996: 91), а й містять у собі основну, типову інформацію, асоційовану з тим чи іншим концептом (Ван Дейк, 1989: 16), яка означає певний клас об'єктів.

Мовні одиниці, що репрезентують чоловічих та жіночих референтів, «вбудовуються» у структури стереотипних соціокультурних знань. Використовуємо *ідеографічну параметризацію* для ранжування прямих гендерно маркованих номінацій. Запропонована класифікація має тематичну орієнтацію, а її базисом слугує денотативний аспект значення, що співвідноситься зі стереотипним уявленням про соціальні ролі, фізичні, психічні, інтелектуальні властивості, риси характеру й поведінкові характеристики, що уявляються типовими для тих, кого англomовний соціум визначає як чоловіка чи жінку (Мартинюк, 2006: 187).

На другому етапі дослідження аналізу підлягають метафоричні та метонімічні ГМН. Метафору і метонімію розуміємо як способи когнітивного моделювання дійсності, як способи непрямого відбиття світу в системі образних номінацій (Резанова, 2010: 26). Таке трактування дозволяє розвести власне мовні засоби втілення концептуальної моделі та той когнітивний механізм, що знаходиться в їхній основі. З одного боку, метафора і метонімія є когнітивними механізмами свідомості, з іншого – мовними знаками вторинної номінації як матеріальним проявом концептуальних феноменів.

Будучи особливими мовними способами відбиття процесів концептуалізації, метафора й метонімія розглядаються в критеріях когнітивного моделювання дійсності. Гендерні стереотипи також можуть бути проінтерпретовані в термінах когнітивної лінгвістики як ідеалізовані когнітивні моделі, що знаходять втілення в системі концептуальних метафор та метонімії. Методика дослідження базується на *методі когнітивного моделювання*, що застосовується під час виділення метафоричних і метонімічних моделей та тих концептуальних метафор і метонімії, що їх об'єктивують (Падучева, 2003).

Виокремлені та об'єднані в групи за типом сфери-цілі «чоловік» – «жінка» вторинні ГМН підлягають *семантичному аналізу*, в ході якого визначається тематична віднесеність прямих номінативних значень лексем, що входять до їхнього складу. На цій основі виділяються типи сфер-джерел метафоричної й метонімічної експансії. Співвіднесення вторинних номінацій протиставлених сфер-цілей та типових сфер-джерел призводить до формування спектра метафоричних та метонімічних моделей. Сформовані моделі характеризуються згідно з набором підстав уподібнення і суміжності сфер-джерел та сфер-цілей. На останньому етапі визначається спектр концептуальних ознак метафоричного й метонімічного

перенесення, аналізуються образні характеристики чоловіків та жінок у досліджуваних текстах.

Лінгвокомунікативне студіювання гендерних стереотипів передбачає аналіз комунікативної поведінки. У фокусі дослідження перебуває гендерний комунікативний стереотип, що характеризує поведінку чоловіків та жінок під час спілкування та складається зі знань про особливості її мовленнєвих ознак (Борисенко, 2003: 32). Лінгвокомунікативний підхід ґрунтується на міждисциплінарній інтеграції методів та процедур комунікативно-прагматичної парадигми, що базується на вивченні процесів комунікативної взаємодії мовців у поєднанні з прагматичними властивостями мовних одиниць.

У ході дослідження використовується комбінація методів *контент- та інтеннт-аналізу*. Поєднання кількісного та якісного етапів вивчення гендерних комунікативних стереотипів дозволяє перебороти дискретний характер інформації та досягнути цілісності в їх розумінні, описі та інтерпретації. Контент-аналіз полягає в кількісному описі змісту комунікації та спрямований на категоризацію якісних текстових даних

(Леонтович, 2011: 68). Основне спрямування методу – виявлення того, що існувало до тексту та що в той чи інший спосіб відбилося в ньому, текст розглядається як індикатор певного аспекту аналізованого об'єкта. Іntenнт-аналіз спрямований на те, щоб на базі вербального матеріалу характеризувати супутні мовленню психічні процеси та стани. Суть методу полягає у виявленні та кваліфікації авторських інтенцій у тексті (Иссерс, 2008: 79–80). На думку Т. Н. Ушакової, важлива частина глибинного психологічного змісту мовленнєвої продукції міститься в «інтенційному пласті» тексту, що розуміється як вербалізація свідомого або підсвідомого прагнення виявити свій стан, оцінку (Ушакова, 2000). Процедура інтеннт-аналізу включає визначення інтенції автора, концентрацію на прагматичному аспекті цієї інтенції в певному контексті.

Висновки. Таким чином, всеосяжне й всебічне опрацювання гендерних стереотипів із позицій когнітивно-дискурсивної парадигми залучає цілу низку методів і методик когнітивного та комунікативного підходів, вимальовує чітку методологічну модель дослідження, інтегруючим базисом якої стає дискурс-аналіз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс; ред. В. Н. Ярцева. *БЭС: Языкознание*. Москва: Большая Российская энциклопедия, 2000. С. 136–137.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2009.
3. Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004.
4. Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса: от психолінгвистики к лингвосинергетике. Москва: Книжный дом «Либроком», 2011.
5. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация; ред. В. И. Герасимов. Москва: Прогресс, 1989.
6. Дудолодова О. В. Динамика языковой репрезентации гендера в английском публицистическом дискурсе (вторая половина XX – начало XXI века): дисс. ... канд. филол. наук. Киев, 2003.
7. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики. Москва: ЛКИ, 2008.
8. Карасик В. И. Языковой круг: Личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002.
9. Кибрик А. А. Модус, жанр и другие параметры классификации дискурсов. *Вопросы языкознания*. 2009. № 2. С. 3–22.
10. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа). *Язык и наука конца XX века* / ред. Ю. С. Степанов. Москва: Изд-во Российск. гос. гуманит. ун-та, 1995. С. 144–238.
11. Кубрякова Е. С., Александрова О. В. Виды пространств текста и дискурса. Категоризация мира: пространство и время. 1997. С. 15–26.
12. Леонтович О. А. Методы коммуникативных исследований. Москва: Гнозис, 2011.
13. Мартинюк А. П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови: дис. ... д-ра филол. наук. Київ, 2006.
14. Никитин М. В. Лексические значения в слове и словосочетании. Владимир: Изд-во ВГУ, 1974.
15. Падучева Е. В. К когнитивной теории метонимии. 2003. URL: <http://www.dialog-21.ru/Archive/2003/Paducheva.htm>
16. Прохоров Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс. Москва: Флинта, 2004.
17. Резанова З. И. Метафорический фрагмент русской языковой картины мира: идеи, методы, решения. *Вестник Томского государственного ун-та. Филология*. 2010. № 1 (9). С. 26–43.
18. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля, 2008.
19. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2010.
20. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип причинности. *Язык и наука конца XX века*. Москва: Рос. гос. гуманит. ун-т, 1995. С. 35–73.
21. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996.

22. Ушакова Т. Н. О психологической природе речи. *Слово в действии. Интент-анализ политического дискурса* / ред. Т. Н. Ушакова, Н. Д. Павлова. Санкт-Петербург : Алетей, 2000. С. 8–20.
23. Филипс Н., Харди С. Что такое дискурс-анализ? *Современный дискурс-анализ*. 2009. № 1 (1). URL: http://www.discourseanalysis.org/ada1_1.pdf
24. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009.
25. Шевченко И. С., Морозова Е. И. Дискурс как мыслекommunikативное образование. *Вісник Харків. нац. ун-ту. ім. В.Н. Каразіна*. 2003. № 586. С. 33–38.
26. Brown G., Yule G. *Discourse Analysis*. Cambridge : Cambridge University Press, 1983.
27. Harris Z. *Discourse Analysis. Language*. 1952. 28 (1). 1–30.
28. Macrae C., Milne A. Stereotypes as energy-saving devices: A peek inside the cognitive toolbox. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1994. 66. 37–47
29. Stubbs M. *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. Language in Society*. 1983. 4.

REFERENCES

1. Arutyunova, N. D. (2000). Diskurs [Discourse]. In V.N. Yartseva (Ed.), *BES: Yazykoznanie – Linguistics*. Moscow: Bolshaya Rossijskaya entsiklopediya [in Russian].
2. Batsyevych, F. S. (2009). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky [The basics of communicative linguistics]*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
3. Bekhta, I. A. (2004). *Dyskurs naratora v anhlomovnij prozi. [The narrator's discourse in the English language prose]*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
4. Borbotko, V. G. (2011). *Printsipy formirovaniya diskursa ot psikholingvistiki k sinergetike [The principles of discourse formation from psycholinguistics to synergetics]*. Moscow: Knizhnyj dom «Librokom» [in Russian].
5. Chernyavskaya, V. E. (2009). *Lingvistika teksta: Polikodovost, intertekstualnost, interdiskursivnost. [Text linguistics: polycoding, intertextuality, interdiscursiveness]*. Moscow: Knizhnyj dom «LIBROKOM» [in Russian].
6. Dudoladova, O. V. (2003). *Dinamika yazykovoj representatsii gendera v anglijskom publitsisticheskom diskurse (vtoraya polovina XX – nachalo XXI veka) [The dynamics of gender representation in language through the English publicistic discourse (the second half of XX – beginning of XXI century)]*. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Phillips, N. & Khardi, S. (2009). Chto takoe diskurs analiz? [What is discourse analysis?]. *Sovremennyj diskurs analiz – Modern discourse analysis*, 1 (1). Retrieved from: http://www.discourseanalysis.org/ada1_1.pdf
8. Issers, O. S. (2008). *Kommunikativnye strategii i taktiki [Communicative strategies and tactics]*. Moscow: LKI [in Russian].
9. Karasik, V. I. (2002). *Yazykovoj krug: Lichnost, kontsepty, diskurs [Language circle: Personality, concepts, discourse]*. Volgograd: Peremena [in Russian].
10. Kibrik, A. A. (2009). Modus, zhanr i drugie parametry klassifikatsii diskursov [Modus, genre and other parameters of discourse classification]. *Voprosy yazykoznanija – Topics in the study of language*, 2, 3-22 [in Russian].
11. Kubriakova, E. S. & Aleksandrova, O.V. (1997). Vidy prostranstv teksta i diskursa [The types of text and discourse spaces]. *Kategorizatsiya mira: prostranstvo i vremya – The world's categorization: space and time*, 15-26 [in Russian].
12. Kubriakova, E. S. (1995). Evolyutsiya lingvisticheskikh idej vo vtoroj polovine XX veka (opyt paradigmalnogo analiza) [The evolution of linguistic ideas in the second half of XX century (the experience of paradigmatic analysis)]. In Iu.S. Stepanov (Ed.), *Yazyk i nauka kontsa XX veka – Language and science in the end of XX century* (pp. 144–238). Moscow: Izdatelstvo Rossijskogo universiteta [in Russian].
13. Leontovich, O. A. (2011). *Metody kommunikativnykh issledovanij [Methods of communicative researches]*. Moscow: Gnozis [in Russian].
14. Martyniuk, A. P. (2006). Rehuliatyvna funktsiia henderno markovanykh odynts movy [Regulatory function of gender-marked language units]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
15. Nikitin, M. V. (1974). *Leksicheskie znacheniya v slove i slovosochetanii [Lexical meaning in a word and word combination]*. Vladimir: Izdatelstvo VGU [in Russian].
16. Paducheva, E. V. (2003) *K kognitivnoj teorii metonimii [To the cognitive theory of metonymy]*. Retrieved from <http://www.dialog-21.ru/Archive/2003/Paducheva.htm> [in Russian].
17. Prokhorov, Ju. E. (2004). *Dejstvitel'nost. Tekst. Diskurs. [Reality. Text. Discourse.]*. Moscow: Flinta [in Russian].
18. Rezanova, Z. I. (2010). Metaforicheskij fragment russkoj yazykovoj kartiny mira: idei, metody, resheniya [Metaphorical fragment of Russian linguistic worldview: ideas, methods, solutions]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya – Tomsk State University Journal of Philology*. 1 (9), 26-43 [in Russian].
19. Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics: tendencies and problems]*. Poltava: Dovkillia [in Ukrainian].
20. Selivanova, O. O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic encyclopedia]*. Poltava: Dovkillia [in Ukrainian].
21. Shevchenko, I. S. & Morozova, E. I. (2003). Diskurs kak myslerekommunikativnoe obrazovanie [Discourse as a mental and communicative unit]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina – V.N. Karazin Kharkiv National University Journal*, 586, 33-38 [in Russian].
22. Stepanov, Ju. S., (1995). Alternativnyj mir, Diskurs, Fakt i printsip prichinnosti [Alternative world, Discourse, Fact and principle of causality]. *Yazyk i nauka XX veka – Language and science of XX century* (p. 35-37). Moscow: Russian State University [in Russian].

23. Teliya, V. N. (1996). *Russkaya frazeologiya. Semanticheskij, pragmaticheskij i lingvokulturologicheskij aspekty* [Russian phraseology. Semantic, pragmatic and linguocultural aspects]. Moscow: Shkola «Yazyki russkoj kultury» [in Russian].
24. Ushakova, T. N. (2000). O psikhologicheskoy prirode rechi [About psychological nature of speech]. In T. N. Ushakova, N. D. Pavlova (Eds.), *Slovo v dejstvii. Intent analiz politicheskogo diskursa* [A word in action. Intent analysis of political discourse] (p. 8-20). St. Petersburg: Aletejya [in Russian].
25. Van Deik, T. A. (1989). Yazyk. Poznanie. Kommunikatsiya [Language. Cognition. Communication]. In V.I. Gerasimov (Ed.). Moscow: Progress [in Russian].
26. Brown, G. & Yule, G. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
27. Harris, Z. (1952). Discourse Analysis. *Language*, 28(1), 1-30.
28. Macrae, C. & Milne, A. (1994). Stereotypes as energy-saving devices: A peek inside the cognitive toolbox. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 37-47.
29. Stubbs, M. (1983) Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. *Language in Society*, 4.